

ERVARING VERBEELDEN, HOOP DELEN

Serie De Kunsten

In de verkenningen voor deze dienst waarin Beeldende kunst centraal staat had ik de wonderlijke ervaring dat ik bezig was om te verbinden wat al verbonden was. Het hoort bij het religieuze om de beelden van je geloof te verbeelden, in de ruimte gestalte te geven, en daarmee een heilige ruimte te creëren waarin je samen kunt vieren, gedenken, rouwen, ontzag voelen met het grote geheel van leven. Soms gebeurt dat spontaan, zoals de afgelopen weken in Canada: vierkanten van kinderschoenen verschenen op pleinen en bij scholen. Om de kinderen van de oorspronkelijke bewoners van het land te gedenken die stierven in de speciale scholen die voor hen werden ingericht.

Spelen en scheppen

In de voorbereidende gesprekken die Femke Kempkes en ik hadden ervaarden wij hoe sterk de verbondenheid is. Het onzichtbare zichtbaar maken, in gesprek brengen, spelend met verhalen en noodkreten van mensen. Ik moest eraan denken toen we elkaar ontmoetten op het eilandje in de polder waar ze woont en werkt. Haar kunst ontstaat uit situaties met mensen, met natuur, en met haar intuïtie, reflectie en betrokkenheid. Toen bleek dat zij er deze zondag niet kan zijn was dat voor haar geen probleem, het gaat om het werk, niet om de kunstenaar. Zij heeft haar werk al gedaan. (niettemin was het leuk geweest als je er bij was geweest, Femke)

Misschien kun je beeldende kunst wel benoemen als serieus spelen. Als spelen met wijsheid. De spelende mens – Colet noemde het vorige week al – hoort ook bij liturgie, bij geloven. Het doet denken aan Sophia, de wijsheid die roept op de hoeken van de straten in het boek Spreuken. Zij was bij de schepper vanaf het begin en danste, speelde op de hele aarde en vond het geluk temidden van mensen.

Kunstenaar Mark Rothko – wiens werk bij veel mensen zoveel religieuze gevoelens oproept – heeft eens gezegd: Het feit dat mensen bij de confrontatie met mijn schilderijen soms 'breken', en in huilen uitbarsten, betekent dat mijn werken basale menselijke emoties overbrengen – tragedie, extase, ondergang, en zo verder. Mensen die moeten huilen bij het kijken naar mijn schilderijen hebben dezelfde religieuze ervaring die ik had toen ik ze maakte. En degenen die zeggen dat ze uitsluitend geraakt worden door het samenspel van kleuren, die missen waar het om gaat." "Mijn werken drukken geen ervaringen uit, maar zijn ervaringen."

Beeldende kunst heeft in de christelijke traditie lang in dienst gestaan van theologische visies, en lange tijd waren westerse beelden dominant. Wanneer je reist, en ik denk daarbij bij voorbeeld aan de rome-reizen met de leerlingen van het Ignatius, zie je hoe elke tijdperk zijn eigen beeldentaal heeft, hoe kunstenaars de verbeelding openen en daarmee de geloofscultuur krachtig maken. Het staat niet vast, maar beweegt mee.

Ruimte scheppen

Hier in onze dominicuskerk kreeg Pierre Cuypers opdracht om deze kerk te bouwen in de sfeer van italiaanse kerken, met een breed schip, zodat iedereen elkaar kon zien. Geen pilaren. En schilderijen die doen denken aan de fresco's. Hij maakte deze ruimte voor de geloofsgemeenschap in de dominicaanse traditie. Die beelden zijn er nu voortdurend en ze spelen amper een bewuste rol in de liturgie. Toch zijn we afgelopen jaar gaan ervaren dat we de 'ruimte' van deze kerk missen. Waar onze liturgie meer gestalte krijgt met muziek en mooie teksten en goede preken zouden we het beeld toch ook zo nu en dan weer eens ruimte moeten geven om ons binnen te leiden in het sacrale, het heilige en elkaar daarin anders ontmoeten.

Buiten of binnen religieuze ruimten is er keuze genoeg! Ik noem een paar voorbeelden.

1. Op het plein voor het Pantheon plaatste kunstenaar Olafur Eliasson in 2014 het werk Ice-watch. Een horloge waar je het verloop van de tijd kon aflezen aan het smelten van de grote brokken poolijs die in een cirkel waren geplaatst. Je kon er van buitenaf naar kijken, maar je kon ook in de cirkel gaan staan. De stap van buiten naar binnen werd door veel mensen als bijzondere ervaring benoemd.
2. In de oude kerk hier in Amsterdam maakte kunstenaar Sara van Sonsbeek een werk waarbij ze gouden dekentjes die we vaak gezien hebben bij vluchtelingen die de zee van Turkije naar Griekenland overstaken en daarbij half verdronken waren. De flinterdunne dekentjes waren opzichtig en boden bescherming. De titel van het werk? We may all have come on different ships, but we are in the same boat now. (een uitspraak toegewezen aan ML King)

3. Kunstenaar Ida van der Lee was geraakt door de manier waarop in Polen en Mexico een dag met de doden werd gevierd, en nodigde nabestaanden en kunstenaars uit om voor Allerzielen Allicht nieuwe vormen van gedenken te ontwerpen. Een kunstenaar maakte een touwladder naar de top van een hoge boom en hing op elke sport van de ladder een handgeborduurde zakdoek met herinneringen en gedachten van de nabestaanden.

4. Kunstenaars Machteld Aardse en Femke Kempkes maakten tijdens het Amsterdam Light festival projecties op de Hollandse schouwburg. Mensen die er langs kwamen zagen handgeschreven briefjes van ouders aan hun kinderen, voordat de kinderen op transport gingen naar Westerbork, naar Auschwitz. Een element van de historie van de stad waar je dagelijks aan voorbijgaat, dat je wakker schudt.

5. In de Schiedamse sint janskerk – zo stond afgelopen week in de kranten – heeft kunstenaar Florentijn Hofman een immense groene cocon gemaakt, waar je via twee spiegeldeuren toegang toe krijgt. Dit versturende element (aldus een van de kerkgangers) bleek een verrassende ervaring op te roepen. Geborgenheid, rust, hoop (groen), reflectie en gemeenschap.

6. Kunstenaar Marianne van Heeswijk maakt samen met bewoners en vluchtelingen in Rosmalen een 'Tapijt van Vrede'. Van doppen, cd's, deksels en andere gekleurde voorwerpen word een soort mozaiek gelegd, terwijl ondertussen in de ontmoeting, in het delen van verhalen een ander kunstwerk plaatsvindt.

De enigszins recente kunstwerken die ik hier beschrijf wil ik voelbaar maken dat beeldende kunst meer is dan een nieuw schilderij ophangen. Het zijn plekken waar je in kunt gaan staan, zoals in het werk van Eliasson met het poolijs. Zoals de mensen die samen een tapijt van Vrede maakten. Je wordt even onderdeel van iets groters en het geeft je een blik, een ervaring die je eerder niet bewust zo had. Dat verandert je, en het maakt ons tot een wij. In die zin is het heilige ruimte.

Een nieuw kunstwerk in de Dominicus

Aan Femke Kempkes, die onze Dominicus van jongs af aan kent vroeg ik of zij een kunstwerk aan onze rijke liturgische ruimte wilde toevoegen. Een beeld, een projectie, een doek... Als er ergens nog een leeg plekje zou zijn.... En ik vertelde dat ik afgelopen jaar vaak heb gehoord dat we het breken en delen zo missen. Elkaar echt ontmoeten.

In het gesprek vertelde zij dat ze afgelopen jaar Takjes van Hoop is gaan maken. Die stuurt ze naar mensen op. En mensen vroegen haar soms ook een paar takjes om te verspreiden. Het is een project, zoals zij zelf schrijft, 'om in deze tijd van onzekerheid hoop te blijven houden op een betere wereld met betere mensen, betere omstandigheden en misschien wel betere vooruitzichten. Een takje van Hoop opsturen naar iemand?' We hadden een gesprek over de aarde, en hoe de natuur een veerkracht heeft. Levenskracht, geestkracht, groeikracht zit in wilgentakjes die weer kunnen uitgroeien tot bomen. In eikeltjes die de kinderen verzamelen en in je tuin opkomen. In zadjes en in vruchten. Takjes van hoop willen ook kracht doorgeven. Ons herinneren aan de schepping die ons draagt, en die zich telkens vernieuwt en het goede doorgeeft.

Dat beeld van een takje als hoop kan verwijzen naar het verhaal van Noach, maar ook naar Jesaia. Zo'n twijgje van hoop symboliseert dat vanuit de oude wortels iets nieuws kan groeien. Hoe teer en kwetsbaar ook, net als kinderen die je ziet spelen en vallen, met het nieuwe leven is ook hoop en levenskracht waarvoor we ons in kunnen zetten. Een oproep tot verwondering, betrokkenheid en inzet voor het goede dat er al is, zorg voor het gemeenschappelijk huis, zoals Paus Franciscus het beschrijft.

Laten we takjes van hoop delen en daarmee ruimte voor een nieuw beeld. Dat er nieuwe twijgjes van hoop ontstaan waarin wij het wonder herkennen, een kunstwerk van de schepper. Dat wij nieuwe mensen worden die ruimte maken voor planten, bomen, dieren.

En laten we enkele takjes van hoop een mooie plek geven in onze kerk. En laten we doorgaan met het actief inzetten van beeldende kunst om het onzichtbare zichtbaar en ervaarbaar te maken.

Moge het zo zijn.

We lazen Jesaia 11: 1-10

Marcel Elsenaar is bereikbaar via 'lt@dominicusamsterdam.nl' ('t.a.v. Marcel Elsenaar')

Een takje van hoop is te bestellen via post@femkekempkes.nl, meer informatie via deze [facebookpagina](#)

